

ความเป็นมาของปัญหา

ปัจจุบันสารนิเทศได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความสำคัญและจำเป็นของหน่วยงานและสังคม การใช้สารนิเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพกลายเป็นตัวบ่งชี้ถึงพัฒนาการของแต่ละสังคมหรือหน่วยงาน (The ESCAP Secretariat 1987:124) ดังนั้นหน่วยงานและสถาบันต่างๆจึงมีการจัดตั้งห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศเฉพาะด้านมากขึ้น เพื่อให้บุคลากรตลอดจนนักวิชาการได้ศึกษาหาความรู้ และใช้เป็นสถานที่ค้นคว้าประกอบการวิจัยในสาขาหรืองานที่ปฏิบัติอยู่ (Knight and Nourse 1969:23)

วัตถุประสงค์ของศูนย์สารนิเทศหรือห้องสมุดเฉพาะตามที่ระบุไว้ในมาตรฐานของห้องสมุดเฉพาะคือเป็นแหล่งข่าวสารสำคัญของหน่วยงานซึ่งห้องสมุดให้บริการ บุคลากรของห้องสมุดจึงต้องรับผิดชอบในการจัดหาทรัพยากรห้องสมุดและให้บริการตามที่ใช้ต้องการในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และงานของหน่วยงานนั้น (Special Libraries Association 1964:672) การที่บรรณารักษ์หรือบุคลากรผู้ทำหน้าที่ให้บริการในศูนย์สารนิเทศหรือห้องสมุดเฉพาะจะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั้นย่อมจะต้องรู้จักผู้ใช้และทราบความต้องการของผู้ใช้ และวิธีการหนึ่งที่จะทราบได้คือการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้ในแง่มุมต่างๆ (Ford 1973:85-106) เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการดำเนินงานในศูนย์ข้อมูลเพราะ

1. สารนิเทศในสาขาวิชาที่แตกต่างกันย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกัน การศึกษาผู้ใช้จึงเป็นส่วนสำคัญในการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ (Exon 1978:364)

2. การศึกษาผู้ใช้เพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับผู้ใช้และจะนำไปสู่การพัฒนาระบบสารนิเทศและบริการได้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด เพราะคุณค่าของห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศย่อมขึ้นอยู่กับปฏิบัติงานให้สนองความต้องการของผู้ใช้ (Coover 1969:447)

ศูนย์สารนิเทศสตรีมีพัฒนาการขึ้นเพราะปัจจุบันประชากรของโลกมากกว่าครึ่งหนึ่งและของประเทศไทยประมาณครึ่งหนึ่งเป็นสตรี โดยทั่วไปตามสถิติแล้วสตรีจะมีอายุขัยเฉลี่ยสูงกว่าบุรุษ ดังนั้นการพัฒนาประเทศย่อมจะเกิดผลอย่างเต็มที่ หากสตรีได้มีโอกาสพัฒนาตนเองและได้มีส่วน

ร่วมในงานพัฒนาต่างๆอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

จากความสำเร็จดังกล่าวทำให้มีการจัดตั้งศูนย์สำนึเทศสตรีขึ้นเพื่อที่จะได้จัดเก็บกัพ
 ษารสำนึเทศต่างๆเกี่ยวกับสตรีโดยเฉพาะ องค์กรที่จัดได้ว่ามีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้คือคณะ
 กรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Economic and Social
 Commission for Asia and the Pacific (ESCAP)) ได้มีโครงการระชะชาวในการพัฒนา
 ระบบสำนึเทศและเครือข่ายสำนึเทศทางด้านสตรีขึ้นในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก Women
 Information Network for Asia and Pacific (WINAP) โดยมีวัตถุประสงค์ของโครง
 กร"เพื่อจัดตั้ง พัฒนาและคงไว้ซึ่งศูนย์สำนึเทศ ระบบสำนึเทศและเครือข่ายสำนึเทศสตรีใน
 ระดับชาติและระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก และเพื่อปรับปรุงให้ข้อมูลและสำนึเทศทางด้านสตรี
 มีคุณค่าและสามารถเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งใช้เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ที่เกี่ยวกับสตรีและการพัฒนา
 สตรีในประเทศต่างๆและในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก" (The ESCAP Secretariat 1987:131)

ศูนย์สำนึเทศสตรีในประเทศไทยจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2522 ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
 การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยใช้ชื่อว่าศูนย์ข้อมูลสตรี เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลสตรีสำหรับการจัด
 ทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 ย้ายมาอยู่ที่สำนักงาน
 ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2524 คณะรัฐมนตรีอนุมัติตามความเห็น
 ชอบของคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการและระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ให้โอนงานมาอยู่ใน
 ความรับผิดชอบของสภาสตรีแห่งชาติและเปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์สนเทศสตรี ทำหน้าที่จัดเก็บเอกสารและ
 รวบรวมข้อมูลบรรณานุกรมเกี่ยวกับสตรีไว้ให้บริการแก่ภายหลังที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่ง
 ชาติในขณะนั้นได้พิจารณาเห็นชอบในการที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมในโครงการ Women's
 Information Network for Asia and the Pacific (WINAP) ตามที่ ESCAP วางรูปไว้
 (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2534: 9) จึงให้คณะกรรมการ
 ประสานงานและปฏิบัติงานพัฒนาสตรีซึ่งมีสำนักงานเลขานุการอยู่ที่กองวิจัยและประเมินผล กรมการ
 พัฒนาชุมชน ทำหน้าที่เป็นศูนย์สำนึเทศสตรีระดับชาติและให้ศูนย์สนเทศสตรี สภาสตรีแห่งชาติเป็น
 งานส่วนหนึ่งของศูนย์สำนึเทศสตรีระดับชาติ

ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) ขึ้นเมื่อ
 พ.ศ. 2532 คณะกรรมาการชุดนี้ได้มอบหมายให้คณะกรรมการประสานระบบข้อมูลและสารสนเทศ
 จัดตั้งศูนย์สำนึเทศสตรีขึ้นโดยใช้ชื่อว่าศูนย์ข้อมูลสตรี เพื่อให้เป็นศูนย์ข้อมูลกลางในการรวบรวม
 ข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับสตรีในประเทศไทย

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 มีการระบุว่าเพื่อให้ค่าเงินการเป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์จะต้องเร่งปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่สำคัญต่างๆที่เกี่ยวกับสตรี เพื่อให้เป็นไปตามแนวนโยบายแต่จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ปรากฏว่าการวางแผนและดำเนินงานต่างๆยังต้องมีข้อมูลเพิ่มเติมอยู่อีกมาก เพื่อที่จะนำไปสู่การจัดทำแผนและโครงการที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้นในการปฏิบัติงานของศูนย์สารสนเทศสตรีนอกจากจะจัดหาสารสนเทศมาบริการ ให้แก่นักวิจัยในการทำงานวิจัยด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสตรีแล้ว ก็ควรจะได้มีการศึกษากลุ่มผู้ใช้และพฤติกรรมการใช้สารสนเทศของกลุ่มผู้ใช้ อาทิ ผู้ที่ทำงานด้านการพัฒนาสตรีอื่นจัดได้ว่าเป็นกลุ่มผู้ใช้หลักของศูนย์สารสนเทศสตรี เพราะในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาสตรีในด้านต่างๆนั้น ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องใช้สารสนเทศเพื่อใช้ค้นคว้าประกอบการปฏิบัติงานให้สำเร็จและลุล่วงไปด้วยดี (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ 2535: 51)

การที่ทราบแหล่งสารสนเทศ เนื้อหา รูปแบบ ภาษา และความทันสมัยของสารสนเทศที่ผู้ปฏิบัติงานใช้ย่อมทำให้บรรณารักษ์สามารถจัดหาและบริการสารสนเทศได้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและพัฒนาาระบบสารสนเทศด้านสตรีตามแผนพัฒนาระบบข้อมูลต่อไป งานวิจัยครั้งนี้จึงมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาและการใช้สารสนเทศในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรี ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้หลักของศูนย์สารสนเทศสตรี โดยมีวัตถุประสงค์ สมมติฐาน และวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษา

1. สารสนเทศที่ใช้โดยผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรีในด้านต่างๆ ได้แก่ แหล่งสารสนเทศ เนื้อหา รูปแบบ ภาษาและความทันสมัยของสารสนเทศ
2. พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรี ได้แก่ วิธีการแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ และปัญหาในการแสวงหาสารสนเทศ
3. การใช้สารสนเทศในการปฏิบัติงานและปัญหาการใช้สารสนเทศในการปฏิบัติงาน

สมมติฐาน

1. ผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรีส่วนใหญ่ใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการปฏิบัติงาน
2. แหล่งสารสนเทศที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรีส่วนใหญ่ใช้คือแหล่งสารสนเทศสถาบัน ได้แก่ ห้องสมุดหรือศูนย์ข้อมูลในหน่วยงาน

3. ผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรีส่วนใหญ่ใช้สารนิเทศในรูปแบบของหนังสือและรายงานการประชุมเป็นภาษาไทยในระดับมาก ความทันสมัยของสารนิเทศที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นสารนิเทศที่ตีพิมพ์ในปัจจุบัน - 1 ปีที่ผ่านมา
4. ผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรีส่วนใหญ่ใช้วิธีการแสวงหาสารนิเทศหลายวิธีประกอบกัน
5. ปัญหาการใช้สารนิเทศในการปฏิบัติงานที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ สารนิเทศที่ต้องการอยู่กระจัดกระจายหลายแห่ง ขาดระบบศูนย์กลางในการจัดเก็บและบริการสารนิเทศด้านสตรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม โครงสร้างของแบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ตอนคือ
 - ตอนที่ 1 รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ 2 การใช้แหล่งสารนิเทศ เนื้อหา รูปแบบ ภาษาและความทันสมัยของสารนิเทศ
 - ตอนที่ 3 วิธีการแสวงหาสารนิเทศ และปัญหาในการแสวงหาสารนิเทศ
 - ตอนที่ 4 การใช้สารนิเทศในการปฏิบัติงานและปัญหาในการใช้สารนิเทศในการปฏิบัติงาน
2. ทดสอบแบบสอบถามกับผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรีในสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี จำนวน 10 คน เพื่อวัดความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม อันจะเป็นแนวทางแก้ไขให้เป็นแบบสอบถามที่สามารถใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป
3. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามด้วยตนเองและส่งทางไปรษณีย์แก่กลุ่มตัวอย่างตามขอบเขตที่กำหนด
4. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยนำมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติด้านสังคมศาสตร์ (SPSS Statistical Package for the Social Sciences) และใช้วิธี One way Analysis of Variance ในการแบ่งกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย
5. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล
6. รายงานอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลที่ได้รับจากการศึกษา จะช่วยให้ทราบแหล่งสารสนเทศ เนื้อหา รูปแบบ ภาษา และความทันสมัยของสารสนเทศ วิธีการแสวงหาสารสนเทศ การใช้สารสนเทศในการปฏิบัติงาน ตลอดจนปัญหาในการแสวงหาและการใช้สารสนเทศของผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรี ผลที่ได้รับดังกล่าวจะใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ ตลอดจนบริการของห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศสตรีให้สอดคล้องกับการใช้ และวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศของผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรียิ่งขึ้น

คำอธิบายศัพท์ในการวิจัย

สารสนเทศ หมายถึง ข้อเท็จจริง ข้อมูล ความรู้ หรือความคิดที่ถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือข้อเขียนในรูปแบบต่างๆ อันได้แก่ สิ่งพิมพ์ (เช่น หนังสือ วารสาร รายงานการประชุม ฯลฯ) ทัศนวัสดุ (เช่น วัสดุย่อส่วน เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง ฯลฯ) และในรูปแบบที่ใช้กับคอมพิวเตอร์ (เช่น รายงานที่พิมพ์จากคอมพิวเตอร์ เทปแม่เหล็ก จานแม่เหล็ก ฯลฯ)

เนื้อหาของสารสนเทศ หมายถึง เนื้อหาวิชาของสารสนเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้านได้แก่ เนื้อหาวิชาด้านการพัฒนาสตรี (สตรีกับการศึกษา สตรีกับอาชีพ สตรีกับเศรษฐกิจ สตรีกับสังคมและวัฒนธรรม สตรีกับสุขภาพอนามัย สตรีกับสิ่งแวดล้อม สตรีกับการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง สตรีกับศาสนา สตรีกับกฎหมาย สตรีกับข่าวสารสารสนเทศ การแก้ปัญหาธุรกิจและบริการทางเพศ แผนงานการพัฒนาสตรี การวิเคราะห์บทบาทชายหญิง สตรีกับครอบครัว สตรีกับสื่อมวลชน ทรัพยากรในการพัฒนาสตรี) และเนื้อหาวิชาอื่นๆที่จัดแบ่งตามระบบการจัดหมู่ระบบทศนิยมของคิวอี้

พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศ หมายถึง การกระทำหรือปฏิบัติใดๆก็ตามของบุคคล ในอันที่จะค้นหาข้อมูลเพื่อตอบสนองความต้องการความต้องการสารสนเทศของตน ซึ่งได้แก่ วิธีการแสวงหาสารสนเทศ จากแหล่งสารสนเทศต่างๆ เช่น การค้นหาจากบัตรรายการ การสนทนากับเพื่อน/ผู้ร่วมงาน การดูรายการโทรทัศน์ เป็นต้น

การใช้สารสนเทศ หมายถึง การใช้สารสนเทศของผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรีในด้านต่างๆ ได้แก่ แหล่งสารสนเทศ เนื้อหา รูปแบบ ภาษา และความทันสมัย ตลอดจนการนำสารสนเทศที่แสวงหาหรือค้นหามาได้ไปใช้ตามวัตถุประสงค์ (เพื่อประกอบการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อการสอนและฝึกอบรม เพื่อการเขียนบทความทางวิชาการ เพื่อการวิจัย ฯลฯ)

แหล่งสารนิเทศ หมายถึง แหล่งที่รวบรวมและเผยแพร่สารนิเทศ ได้แก่ แหล่งสารนิเทศ
 สถาบัน (ห้องสมุดหรือศูนย์ข้อมูลในหน่วยงาน ห้องสมุดหรือศูนย์ข้อมูลสตรีในหน่วยงานอื่นๆ
 หน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ) แหล่งสารนิเทศบุคคล (ตนเอง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา เพื่อน
 หรือผู้ร่วมงาน บรรณาธิการ ฯลฯ) และแหล่งสารนิเทศสื่อมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ)

ผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสตรี หมายถึง ผู้ที่ทำงานในด้านการให้ความช่วยเหลือสตรีและ
 เยาวสตรี เจ้าหน้าที่พัฒนาสตรีในโครงการต่างๆ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ สื่อมวลชนที่ทำงานเกี่ยว
 กับเรื่องของสตรี ในหน่วยงานราชการ เอกชน และหน่วยงานระหว่างประเทศ ในประเทศไทย

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย